

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Визначено, що для майбутніх учителів пріоритетною мотивацією діяльності в системі студентського самоврядування є прагнення до самореалізації та особистісних досягнень. З метою цілісної самореалізації та виховання порядних майбутніх учителів у системі студентського самоврядування розроблено та проаналізовано функціонування молодіжного проекту “Школа місцевого і студентського самоврядування “Лідер майбутнього”. Особливу увагу приділено створенню соціальних проєктів студентської молоді як форми самореалізації в команді.

Ключові слова: система студентського самоврядування, самореалізація, виховний потенціал студентського самоврядування, порядний лідер.

Триєдина стратегічна мета вищої освіти полягає у професіоналізації, соціалізації та самореалізації студентів, що можна вважати основою фундаментальної підготовки фахівців. Інноваційна освітня парадигма самореалізації особистості висуває на перший план потребу в учителі, який, взаємодіючи з вихованцями на основі особистісного підходу, створюючи партнерські стосунки, надає їм можливості соціально цінного вільного самовираження й самоствердження. “Що приваблює дітей, підлітків, юнацтво в особі вчителя, що робить їх вашими учнями в повному і глибокому розумінні цього питання? – запитує В. Сухомлинський. – Гармонійна єдність ідеалів, принципів, переконань, поглядів, уподобань, смаків, симпатій і антипатій, морально-етичних засад у словах і вчинках педагога – ось що є тим вогником, який притягає юні душі, стає для юнацтва провідною зіркою” [8, с. 169].

Система студентського самоврядування є середовищем, у котрому створюються максимально сприятливі умови для самореалізації особистості майбутнього вчителя.

Розвиток студентського самоврядування, його філософські, педагогічні й організаційні аспекти досліджували українські (Т. Бондар, Т. Буяльська, М. Гриньова, Л. Жалдак (Маценко), О. Невмержицька, К. Потопа, В. Радул, М. Сметанський, Р. Сопівник, Г. Троцько, С. Черкасова, Л. Шеїна) і російські (Н. Бугаєнко, Л. Варламова, А. Воробйова, А. Давидова, Л. Загайтова, І. Єжукова, Н. Шафігулліна, Л. Шигапова) вчені. Значущість проблеми самореалізації нині підтверджують дослідження науковців, які вивчають: теоретичні основи самореалізації особистості (В. Байлук, І. Бех, Б. Гершунський, В. Гомонюк, В. Демиденко, С. Ємельянцев, А. Зайцева, А. Ковалева, Л. Мітіна, О. Селезньова, В. Сластьонін, В. Цветкова, Л. Циренова), основні напрями самореалізації людини в процесі діяльності (О. Артемова Ф. Базаєва, Л. Ведерникова, В. Гупаловська, О. Єфімова, Т. Жабаківа, І. Ісаєв, В. Кан-Калик, Л. Мітіна, С. Пичугін, М. Ситникова), умови та фактори, що сприяють самореалізації суб’єктів навчання (А. Березенцева, Н. Борисова, М. Квитков,

Л. Левченко, М. Морозова, В. Муха, С. Сисоєва). Самореалізацію особистості як соціальну проблему розглядали Н. Комісаренко й В. Муляр. Ряд дослідників вивчали проблему самореалізації особистості в контексті з такими науковими категоріями, як “творчість”, “майстерність”, “особистісна культура” тощо (Ш. Амонашвілі, І. Зязюн, І. Краснощек, Н. Лосєва, І. Підласий, О. Пехота, В. Радул).

Мета статті – на підставі теоретичного та емпіричного аналізу діяльності системи студентського самоврядування дослідити особливості самореалізації майбутніх учителів.

“Соціолого-педагогічний словник” визначає саморегуляцію як прагнення людини до якомога повнішого виявлення своїх можливостей, нахилів і здібностей, якостей особистості, як одне з виражень соціальних потреб людини [7, с. 226]. Успішна самореалізація передбачає наявність сприятливих соціально-історичних умов розвитку особистості в тому чи іншому суспільному середовищі. Початком процесу самореалізації є перші етапи соціалізації індивіда.

На думку А. Василюк, самореалізація – це процес змін у розвитку, який полягає у внутрішньому вдосконаленні особистості (у протилежність до процесів деградації), прагнення до конструювання власної особистості через обрані зразки. Самореалізація ґрунтується на духовних і моральних цінностях та проекті власної особистості. У праці самореалізація людини виявляється через професійне становлення, основою якого є почуття професійної гідності [1, с. 93].

Під самореалізацією особистості, за Л. Коростильовою, слід розуміти процес здійснення її можливостей розвитку “Я” за допомогою власних зусиль, співдіяльності, співтворчості з іншими людьми, соціумом і світом взагалі [2, с. 52]. Особистісна самореалізація – процес розвитку індивідуальних можливостей, здібностей особистості за допомогою прояву активних зусиль під час здійснення колективної діяльності, забезпечення співтворчості з іншими людьми, соціумом та світом у цілому. Самореалізація завжди пов’язана з діяльністю, в якій затверджуються певні цінності, реалізуються потреби зростання, розвитку, самовдосконалення.

Проблему самореалізації особистості педагоги розглядають, в основному, у контексті проблем самовдосконалення, самовиховання, самовизначення, самоосвіти тощо, а також як одна з важливих цілей педагогічного процесу, що полягає в наданні допомоги особистості реалізувати свої потенційні можливості, розвинути власні задатки та здібності. Спроможність особистості до повноцінної самореалізації є результатом правильно організованого її виховання особистості.

Систему студентського самоврядування визначаємо як цілісний структурний механізм, який дозволяє студентам шляхом самоорганізованої діяльності брати участь у керівництві справами свого колективу у взаємодії зі всіма органами управління вищим навчальним закладом, захищати власні права та інтереси, сприяє гармонійному розвитку особистості майбутнього фахівця, виховуючи лідерські якості, соціальну активність [3, с. 7].

Виховний потенціал системи студентського самоврядування (як демократичний механізм створення й функціонування виховного середовища вищого навчального закладу) є засобом розвитку гармонійної особистості студента, виховання лідерських, комунікативних та організаторських якостей.

Виховний потенціал студентського самоврядування, за визначенням М. Шафікова, це комплекс можливостей у сфері виховання майбутніх фахівців. Це джерела, засоби, ресурси, які можуть бути використані для вирішення завдань професійно-особистісного розвитку студентів, досягнення цілей виховання. Він включає в себе людей, які реалізують цілі й цінності виховання в процесі цільових перевірок спрямованої діяльності; систему відносин, що виникають між учасниками виховної діяльності у вищому навчальному закладі; певний обсяг освоєного індивідом соціального та професійного досвіду; стан виховного середовища вищого навчального закладу й управлінську діяльність щодо забезпечення життєздатності виховної системи, її сталого розвитку [9, с. 2].

З метою визначення мотивів, які спонукають майбутніх учителів до діяльності в студентському самоврядуванні, проведено опитування серед студентів II–IV курсів Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. На задоволення власних інтересів як головний мотив участі в студентському самоврядуванні вказують 27% респондентів. Мотив *самореалізації* називають 54% опитаних; 7% майбутніх учителів свою діяльність у студентському самоврядуванні мотивують бажанням вирішити власні проблеми та отримати певні матеріальні винагороди; і лише 11% мотивують бажанням допомогти людям. Як засвідчують дослідження, є частина студентів, котрим притаманний певний рівень меркантильності та утилітарного прагматизму. Загалом мотиви самореалізації та особистісних досягнень домінують над мотивами емпатії, альтруїзму, творення командного духу, дружньої взаємопідтримки. Разом з тим це робить студентське самоврядування цінністю для майбутнього вчителя, оскільки життєвий успіх значною мірою детермінований самореалізацією.

Діяльність студентського самоврядування вищих педагогічних навчальних закладів значною мірою залежить від ставлення до мети діяльності кожного майбутнього вчителя, наявності в нього відповідних мотивів участі в самоврядуванні. Виникає основна суперечність між цілями діяльності колективу (студентського самоврядування), змістом, процедурою організації та ставленням до них кожного студента. Умовою розв'язання цієї суперечності та перетворення її на рушійну силу розвитку студентського самоврядування є сформованість групового мотиву діяльності (за М. Рожковим [6]), яку розуміють як діалектичну єдність мотивів членів групи.

У цілому студентське самоврядування виховує в майбутніх учителів почуття соціальної відповідальності, що передбачає усвідомлення власних мотивів діяльності та адекватну оцінку здібностей; співвіднесення особистісних цілей і завдань колективної діяльності, її гуманістичного характеру. Як стверджують І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос, О. Мирошник,

В. Семиченко, Н. Тарасевич, саме гуманістична спрямованість є системо-твірним чинником та найголовнішою характеристикою педагогічної майстерності вчителя [4, с. 25–26].

Відповідаючи на відкрите запитання “Я лідер, бо...”, майбутні вчителі, котрі беруть участь у студентському самоврядуванні, стверджують: “Мене обрали студенти, бо я вмію спрямувати студентську ініціативу, організувати роботу” (Роман К.), “Завжди йду на допомогу студентам” (Катерина Я.), “Комунікабельний, умію швидко пристосовуватися до змінних умов, можу приймати оптимальні рішення” (Максим Ш.), “Є соціально активною і діяльною людиною, прагну вдосконалити себе і суспільство, вмію нестандартно оперативно та творчо вирішувати будь-які життєві ситуації” (Дарія Ч.), “Маю чітку позицію, власну думку та мету, для досягнення якої докладаю всіх зусиль” (Михайло Р.), “Маю авторитет серед людей” (Василь Б.), “Беру на себе відповідальність приймати важливі рішення та нести за них відповідальність” (Віталій Ш.), “Прагну здобути повагу серед людей, самореалізуватись” (Анна М.).

Тобто майбутні вчителі тісно пов’язують лідерство з організаторською діяльністю, соціальною активністю, альтруїстичними устремліннями, управлінськими функціями, вольовими зусиллями, прагненням змінити себе та світ на краще, бажанням самореалізації, незалежністю, авторитетністю, відповідальністю.

На запитання “Якими цінностями та мотивами ти керуєшся, коли здійснюєш свою діяльність у студентському самоврядуванні? Навіщо це тобі потрібно?” майбутні вчителі, зокрема, відповідають: “Перш за все, самоутвердження та самовдосконалення, усвідомлення того, що студентські роки найкращі, підштовхує до того, аби прожити їх яскраво і повно” (Галина З.), “Якщо потрібна допомога – допомогти, порадити, щось змінити на краще, поділитися знаннями” (Оксана К.), “Моральними цінностями: чесністю, порядністю, відповідальністю. Саме це дає мотив самореалізації та відчуття власної значущості” (Тетяна М.), “Прагнення бути кращим у всьому, бажання досягти перемог” (Максим М.), “Здобути авторитет серед викладачів та покращити свої успіхи в навчанні” (Андрій К.).

З морально-етичного погляду, прагнення допомогти іншим мало б бути домінуючим мотивом діяльності у студентському самоврядуванні. Серед провідних мотивів майбутніх учителів до діяльності в системі студентського самоврядування є прагнення до особистісних досягнень і самореалізації. Оптимальним є поєднання самореалізації та прагнення допомогти іншим. У такому разі урівноважуються альтруїстичні й егоцентричні мотиви, що забезпечує стабільну самореалізацію та соціалізацію майбутніх учителів у студентському самоврядуванні. Спостереження за активістами студентського самоврядування показує, що деякі мають прагматичні особистісні мотиви: поблажливість викладачів в оцінюванні навчальних досягнень, зайняття певного привілейованого становища, здобуття відповідного статусу серед студентів, задоволення власних амбіцій тощо.

Ураховуючи необхідність формування нової генерації порядних відповідальних лідерів студентського самоврядування, виховання лідерських

якостей майбутніх учителів, за нашою ініціативою спільно з управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту виконавчого комітету Полтавської міської ради розроблено молодіжний проект "Полтавська школа місцевого і студентського самоврядування "Лідер майбутнього" (далі – Школа). Інноваційність Школи полягає також у наданні можливостей для творчої, наукової, громадянської та особистісної самореалізації. Положення про Школу затверджене рішенням 46-ї сесії 5-го скликання Полтавської міської ради наприкінці 2009 р. Міська влада Полтави підтримала ідею Школи – семінари і тренінги з лідерства, роботи в команді, діяльності місцевого та студентського самоврядування, діловодства, конфлікт-менеджменту, проектної діяльності, фандрайзингу тощо. Навчання у Школі проходить у позаурочний час з жовтня до червня. Повний курс складається з двох етапів: теоретичного та практичного. Теоретичний етап Школи містить лекції, семінари та тренінги. Їх тематика структурована за модулями. Зокрема, лекторами Школи є голова комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти України, народний депутат України, кандидат педагогічних наук Л. М. Гриневич, голова Полтавської обласної ради, доктор наук з державного управління, професор П. В. Ворона.

Особливий акцент у теоретичному блоці Школи роблять на проведення якісних тренінгів. Практичний етап: стажування в структурних підрозділах виконавчого комітету Полтавської міської ради, співпраця з депутатами в округах, організація та участь у реалізації міських молодіжних проектів, культурно-масових заходів, тематичних ток-шоу, круглих столів, студентських конференцій тощо.

Практичний етап навчання в Школі закінчується дводенною діловою грою. Слухачі діляться на команди та пишуть соціальні проекти, для реалізації яких залучають кошти. Відповідні структури ділової гри "Міське самоврядування", "Бізнес" та "Фонд" виступають донорами. Переможцем вважається той проект, котрий ці структури профінансували повністю. У червні 2015 р. переможцем став проект "Арт-фест "Poltaviti" команди "Полтава творча", котрий буде реалізовано у 2016 р. за кошти міського бюджету.

Виховна мета створення таких соціальних проектів у Школі спрямована на формування активної життєвої позиції, самореалізацію, виховання лідерських якостей, розвиток уміння працювати в команді. Сутність соціального проектування полягає в конструюванні бажаних станів майбутнього. Мета проектів у Школі – зміна соціального середовища, здійснення інновацій, свідомої діяльності з конструювання нового та впровадження в життя [5, с. 95]. Під час реалізації соціально значущих проектів основний акцент переноситься на виховання в майбутнього вчителя навичок "вийти" за межі неперервного потоку повсякденної практики; побачити, усвідомити та оцінити різноманітні проблеми, конструктивно їх вирішувати відповідно до своїх ціннісних орієнтацій. У цьому випадку студентське самоврядування набуває соціально-практичного характеру, зумовленого необхідністю свідомого, відповідального ставлення студентів до можливостей

своєї професійної, а також культурно-моральної самореалізації та участі в управлінні справами свого вищого навчального закладу.

Відтак, зростання показників розвитку студентського самоврядування в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка вказує на те, що кожен шостий студент університету бере активну участь у громадській діяльності, має можливість творчої самореалізації в науковій, професійній, спортивній, культурно-дозвіллевій діяльності.

Висновки. Для майбутніх учителів пріоритетною мотивацією діяльності в системі студентського самоврядування є прагнення до особистісних досягнень та бажання самореалізації. Студентське самоврядування розглядаємо як особливу форму ініціативної, самостійної громадської діяльності студентів, спрямованої на вирішення важливих питань життєдіяльності вищого навчального закладу, самореалізацію, розвиток соціальної активності, підтримку громадянських ініціатив студентської молоді. З метою цілісної самореалізації та виховання порядних відповідальних майбутніх учителів у системі студентського самоврядування розроблено та функціонує молодіжний проект “Школа місцевого і студентського самоврядування “Лідер майбутнього””.

Список використаної літератури

1. Василюк А. В. Педагогічний словник-лексикон. Англо-український. Українсько-англійський / А.В. Василюк ; Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2004. – 155 с.
2. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере / Л. А. Коростылева. – Санкт-Петербург : Речь, 2005. – 222 с.
3. Кращенко Ю. П. Виховання лідерських якостей майбутніх учителів у системі студентського самоврядування : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ю. П. Кращенко ; Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2012. – 20 с.
4. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос, О. Г. Мирошник, В. А. Семиченко, Н. М. Тарасевич ; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Київ : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
5. Пути и методология преобразования социальной действительности: методология, теория и практика деятельности молодежных объединений / под ред. М. Д. Мартыновой. – Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 2004. – 176 с.
6. Рожков М. И. Развитие самоуправления в ученических коллективах / М. И. Рожков. – Казань : Татарское кн. изд-во, 1987. – 119 с.
7. Соціолого-педагогічний словник / укл.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін. ; за ред. В. В. Радула. – Київ : ЕксОб, 2004. – 304 с.
8. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. шк., 1971. – 208 с.
9. Шафиков М. Т. Потенциал: сущность и структура / М. Т. Шафиков // Социально_гуманитарные знания. – 2002. – № 1. – С. 241.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2015.

Кращенко Ю. П. Самореализация будущих учителей в системе студенческого самоуправления

Определено, что для будущих учителей приоритетной мотивацией деятельности в системе студенческого самоуправления является стремление к самореализации и личностных достижений. С целью целостной самореализации и воспитания порядочных будущих учителей в системе студенческого самоуправления разработан и проанализирован молодежный проект “Школа местного и студенческого самоуправления”

“Лидер будущего”. Особое внимание уделено созданию социальных проектов студенческой молодежи как формы самореализации в команде.

Ключевые слова: *система студенческого самоуправления, самореализация, воспитательный потенциал студенческого самоуправления, порядочный лидер.*

Krashchenko Y. Self-Actualization of Future Teachers in the Student Self-Government System

It is determined that the priority motivation of future teachers' activity in the system of student self-government is aspiration for self-actualization and personal achievements. To provide a holistic self-realization and upbringing of decent future teachers in the system of student self-government the youth project “School and Local Student Government “Leader of the Future”” was designed and analyzed. Special attention is paid to the creation of student social projects as a form of self-realization in the team.

It is found out that future teachers closely connect self-realization in student's self-government with organizing activity, social activity, altruistic aspirations, administrative functions, strong-willed efforts, aspiration to change themselves and the world to the best, desire of self-realization, independence, authoritativeness, responsibility.

It is proved that for the participant of student's self-government the combination of self-realization and aspiration to help another is optimum. Self-realization in student's self-government acts as a background for education of feeling of social responsibility, assumes understanding of own motives of activity and an adequate assessment of abilities; correlation of the personal purposes and problems of collective activity, its humanistic character.

Key words: *student self-government system, self-actualization, educational potential of student self-government, decent leader.*